



**ЗБІРНИК ТЕЗ
III Міжнародної наукової
конференції**

**«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА
ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ:
історичні та психологічні
наслідки»**

***Abstracts collection of the
III International scientific
conference of***

***"MILITARY CONFLICTS AND
TECHNOGENIC DISASTERS:
historical and psychological
consequences"***

***Тернопіль,
20-21 квітня 2023 р.***

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез III Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2023 р.. Упорядники: А.А. Криськов, Н.В. Габрусєва. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. 168 с.

Збірник містить матеріали III Міжнародної наукової конференції «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки» Конференція проведена Тернопільським національним технічним університетом імені І. Пулюя 20-21 квітня 2023 р.. Основне проблемне поле конференції: типи та способи ведення гібридних воєн; питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих під час воєнних конфліктів; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків воєнних конфліктів та техногенних катастроф; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних з воєнними конфліктами та техногенними катастрофами тощо.

ISBN 978-617-7875-32-0

Матеріали публікуються в авторській редакції та відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

Відповідальність за зміст тез несуть автори

III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

ЗМІСТ

**СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ
ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ..... 8**

H. SHCHYNELSKA, Ph.D., Assoc. Prof.; H. JADAV; V. BODNAR	8
Ternopil Ivan Puluji National Technical University, Ukraine FORMATION OF SAFETY CULTURE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE	
Г. ЩИГЕЛЬСЬКА, канд. іст. н., доц.; Х. Джадав, В. Боднар ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	
О. GERMAN, канд. іст. наук, проф.	11
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ВИКЛИКИ ПЕРЕМОГИ	
O. HERMAN, Ph.D., Prof. CHALLENGES OF VICTORY	
О. GERMAN, канд. іст. наук, проф.; М. Янусь.....	13
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ ТА ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ	
О. М. HERMAN, Ph.D., Prof.; M.V. YANUS PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL ADAPTATION OF VICTIMS OF MILITARY CONFLICTS AND MAN-MADE DISASTERS: PROBLEMS AND OPPORTUNITIES	
О. КОЗАК.....	14
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ДІАЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	
O. KOZAK DIALOGIZATION OF EDUCATIONAL SPACE AS A METHOD OF PSYCHOLOGICAL ADAPTATION STUDENTS TO EDUCATION IN WAR CONDITIONS	
Г. МЕШКО, д-р пед. наук, проф.; О. МЕШКО, канд. психол. наук, доц.	17
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
H. M. MESHKO, DR. OF PEDAGOGICAL SCIENCES, Prof.; O. I. MESHKO, Ph.D., Assoc. Prof. THE FORMATION OF CONSTRUCTIVE STRATEGIES OF FUTURE HEADS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS	
I. НЕСТАЙКО, канд. пед. наук, доц.; Н. Сеньовська, канд. пед. наук, доц.	19
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ВІЙНИ В ПОЛЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
I. NESTAİKO, Ph.D., Assoc. Prof.; N. SENOVSKA, Ph.D., Assoc. Prof. SOCIAL ADAPTATION OF REFUGEE CHILDREN AS A RESULT OF THE WAR IN POLISH SOCIETY	
A. ОКАЄВИЧ, майор	21
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗС УКРАЇНИ	
A. OKAIEVYCH, MAJOR FORMATION OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL STABILITY OF SERVICEMEN DURING PSYCHOLOGICAL TRAINING OF THE PERSONNEL OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE	
I. ПЕРІГ, канд. психол. наук, доц.	23
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПРИ ГОСТРОМУ ПЕРЕЖИВАННІ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ ВІЙНИ	
I. PERIG, Ph.D. (PSYCHOLOGY), Assoc. Prof. PSYCHOLOGICAL HELP IN ACUTE EXPERIENCE TRAUMATIC EVENTS OF THE WAR	
В. ПОЛЕВИЙ, канд. юрид. наук; О. Войтко, канд. військ. наук, доц.	25
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна ПОВОЄННА КОМУНІКАЦІЯ ВІЙНИ	
V.I.POLEVYI, PhD OF LAW; O.V. VOYTKO, PhD OF MILITARY SCIENCES, Assoc. Prof. POST-WAR COMMUNICATION OF WAR	
О. ПОТІХА, канд. іст. наук	27
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна ДОЛІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	

постсоветської психології. Под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. М. : Смысл, 1997. С. 201 – 222.

2. Радчук Г.К. Психолого-педагогічні засади впровадження освітнього діалогу у навчальний процес викладачами вищих навчальних закладів. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія «Психологія», Вип.35, 2015. С.85 – 100.

3. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учитися . М. : Смысл, 2002. 527 с.

4. Романишин А. М. Зміст педагогічного поняття “військова діяльність”. *Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. 2011. № 3. С. 47-51.

УДК 378:373.3/.5.091.113]:[159.923:159.94]

Г. Мешко, д-р пед. наук, проф.; О. Мешко, канд. психол. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

H. M. Meshko, Dr. of Pedagogical Sciences, Prof.; O. I. Meshko, Ph.D., Assoc. Prof.
**THE FORMATION OF CONSTRUCTIVE STRATEGIES OF FUTURE HEADS OF
GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS**

Сьогодні, в умовах воєнного стану в Україні і постійних освітніх змін, керівник закладу загальної середньої освіти має бути готовим до прийняття швидких та водночас грамотних рішень в складних стресогнних ситуаціях управлінської діяльності, володіти конструктивними стратегіями подолання професійних стресів.

У психології копінг потрактовано як стабілізаційний чинник, який допомагає фахівцю підтримувати психосоціальну адаптацію під час професійного стресу. Копінг є водночас психологічною стратегією і способом подолання людиною стресової ситуації. Поняття копіngu охоплює широкий спектр активності людини – від несвідомих психологічних захистів до цілеспрямованого, свідомого подолання кризової ситуації [1, с.19]. У психологічній науці у понятті копіngu виділяють: 1) копінг-процес, який представляє динаміку долаття труднощів; 2) копінг-поведінку, яка характеризує готовність долати життєві і професійні труднощі; 3) копінг-стратегії як характерний для певної людини спосіб подолання труднощів, спосіб керування стресовим чинником, відповідь особистості на загрозу; 4) копінг-ресурси як відносно стабільні характеристики людей і професійного стресу, які сприяють розвитку способів його подолання [1; 4].

У дослідженні копінг-поведінки особистості виокремлюють три підходи: ситуаційний, особистісний, ресурсний, які трактують її по-різному: як якості особистості; як динамічний процес, що визначається низкою чинників; як Его-процеси, що спрямовані на продуктивну адаптацію особистості до стресових ситуацій [1, с.19]

Копінг-стратегії є адаптивною формою поведінки, яка підтримує психологічну рівновагу в складній ситуації і спрямована на подолання стресової ситуації. Особистісні особливості фахівця детермінують копінг-стратегії і моделі поведінки, які можуть бути конструктивними чи, навпаки, неконструктивними, сприяти або перешкоджати успішності подолання професійного стресу. Дії фахівця можуть бути орієнтовані як на вирішення проблеми і подолання професійних труднощів, так і на «пом'якшення» негативного емоційного стану або уникнення розв'язання складних питань. Копінг-стратегії оцінюються також за критерієм ефективності: ефективними є ті стратегії, які зменшують уразливість до стресового впливу [4].

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

Результати проведеного нами дослідження з використанням опитувальника SACS-стратегії і моделі поведінки подолання [2] дали змогу виявити, що для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент характерні низькі показники асертивної поведінки, вступу в соціальний контакт, пошуку соціальної підтримки і високі показники агресивних і маніпулятивних дій. Моделі поведінки половини опитаних майбутніх керівників закладів освіти пасивні і негнучкі.

Копінг-стратегії є способами психологічної діяльності та поведінки, які виробляються свідомо. Тому важливим є цілеспрямований вплив на формування конструктивних копінг-стратегій майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти. На формування їх конструктивних стратегій подолання професійного стресу орієнтовані: спеціально розроблені нами курс «Професійне здоров'я», антистрес-тренінг, діяльність Центру педагогічного консалтингу, який функціонує в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Курс «Професійне здоров'я» спрямований на оволодіння основами стресменеджменту в управлінській діяльності, підвищення рівня професійної стресостійкості. Магістранти ознайомлюються з видами професійного стресу, його джерелами і наслідками, чинниками, які визначають рівень вихідної стресостійкості організму; опановують формули боротьби з професійним стресом й управління ним, загальні підходи до нейтралізації стресу, методи оптимізації рівня стресу, способи саморегуляції психологічного стану під час стресу; визначають неефективні способи подолання професійного стресу; характеризують конструктивність/неконструктивність своєї індивідуальної копінг-стратегії. Під час практичних занять діяльність майбутніх менеджерів освіти спрямовується на засвоєння позитивного підходу щодо подолання професійного стресу, пошук й активізацію ресурсів стресостійкості.

У процесі розроблення програми антистрес-тренінгу враховано, що конструктивне подолання професійних стресів є просоціальним й активним. Підвищенню стресостійкості керівника закладу освіти сприяє активне подолання професійного стресу у поєднанні з пошуком соціальної підтримки, позитивними соціальними контактами. Тому діяльність тренінгової групи спрямовується на: опанування програми антистресового захисту; реалістичну оцінку стресової ситуації й усунення причин стресу; удосконалення поведінкових навичок (комунікативних, впевненої поведінки); пошук особистісних копінг-ресурсів; формування адекватної самооцінки і гармонізацію Я-концепції; зниження рівня тривожності; розвиток аутопсихологічної й соціальної компетентностей; формування психологічного захисту від стресу в управлінській діяльності.

Пізнання себе у процесі групової тренінгової діяльності і розуміння майбутніми керівниками закладів освіти природи копінг-поведінки допомагає визначити оптимальні варіанти подолання професійного стресу, виробити способи протидії деструктивним психологічним станам і сприяє досягненню психічної й емоційної рівноваги у сьогоdnішніх ситуаціях невизначеності і нестабільності. Це також дає змогу передбачити «ціну» копінгу, врахувати, наскільки будуть «виснажені» копінг-ресурси (як внутрішні, так і зовнішні) керівника закладу освіти у процесі виходу зі складної професійної чи життєвої ситуації.

У межах діяльності Центру розробляються конкретні як профілактичні, так і корекційні заходи для підготовки до самостійної конструктивної й ефективної поведінки подолання в ситуаціях управлінської діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в упровадженні на етапі магістерської підготовки комплексної програми опанування основами стресменеджменту в управлінській і педагогічній діяльності.

Література

1. Вдовиченко А. В. Особливості копінг-поведінки особистості у життєвих та професійних ситуаціях. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Психологічні науки. 2013. Випуск 114. С. 17-20.
2. Мешко Г. М., Мешко О. І. Копінг-стратегії в управлінській діяльності керівника закладу загальної середньої освіти. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (7 вересня 2022 р., м. Орхус (Данія)), Орхус : ГО «ВАДНД», 2022. С. 443-446.
3. Назаров О. О., Оніщенко Н. В., Садковий В. П., Садковий О. В., Склень О. І., Тімченко О. В. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія. Х. : Вид-во УЦЗУ, 2008. 184 с.
4. Ткачук Т.А. Копінг-поведінка: стратегії та засоби реалізації. Ірпінь: УДФСУ, 2011. 286 с.

УДК 325.54

І. Нестайко, канд. пед. наук, доц.; Н. Сеньовська, канд. пед. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ВІЙНИ В ПОЛЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

I. Nestaiko, Ph.D., Assoc. Prof.; N. Senovska, Ph.D., Assoc. Prof

SOCIAL ADAPTATION OF REFUGEE CHILDREN AS A RESULT OF THE WAR IN POLISH SOCIETY

Від початку російської агресії на Україну, країну змушені були залишити мільйони біженців. Більшість з них опинилась у Польщі, яка виявила свою солідарність і підтримку. Надання допомоги у багатьох аспектах впало на плечі звичайних громадян Польщі, зокрема в таких питаннях як: забезпечення житлом, харчування та соціальної допомоги. Польська влада і до сьогодні підтримує українців у необхідності надання освітніх послуг, ринку праці, служби здоров'я, поселення сотні тисячам, а навіть і мільйонам біженців з України. Найважливішим стоїть питання про забезпечення їм безпеки і створення умов сприйняття та трактування як своїх у польському суспільстві.

Ситуація, в якій знаходяться особи, котрі втікали з України до Польщі є надзвичайно складана як для них самих, так і для суспільства загалом. У таких кризових умовах основним дуже важливо забезпечити повагу прав і свобод кожного.

Досліджуючи проблеми соціальної адаптації біженців з України у Польщі, варто зупинитись на менш захищених особах – дітях. Сьогодні у Польщі проводиться кампанія «Школа для усіх», метою якої є звернення уваги на труднощі і нерівноправне трактування, які супроводжують учнів-біженців у польських школах. Уряд Польщі зробив усе можливе, аби діти і молодь з України мали однакові можливості у школі і могли скористатись правом на освіту[8].

На сьогоднішній день польські школи відвідує близько 200 тисяч українських дітей. Це стало справжнім викликом, як для польської системи освіти, їхніх учителів, так і для самих українських дітей. Першою проблемою було незнання мови і освоєння